

Розділ IX

Трибуна Молодого Вченого

DOI: 10.33663/1563-3349-2023-34-731-739

УДК 342.7(477)+342.72/73(438)(043.5)

Р. В. БАБІЙ,
аспірант Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України*
ORCID: 0009-0004-0812-2624

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛУЖБИ БІЗНЕС-ОМБУДСМАНА: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У статті досліджуються актуальні конституційно-правові проблеми становлення та реалізації діяльності бізнес-омбудсманів в Україні у контексті зарубіжного досвіду. Показані роль і значення бізнес-омбудсманів у механізмі захисту права на заняття підприємницькою діяльністю. Світовий досвід свідчить, що діяльність бізнес-омбудсмана є доволі широкою і стосується різних аспектів підприємницької діяльності. Розкриваються основні принципи, які лежать в основі функціональної відокремленості, незалежності та організаційної різноманітності бізнес-омбудсманів.

Ключові слова: омбудсман, бізнес-омбудсман, права людини, підприємництво, бізнес, контроль, правова держава, демократія.

Babiy Roman. Constitutional and legal problems of the functioning of the business ombudsman service: domestic and foreign experience

The article examines the current constitutional and legal problems of the formation and implementation of business ombudsmen's activities in Ukraine in the context of foreign experience. The role and importance of business-ombudsman in the mechanism of protection of the right to engage in entrepreneurial activity are shown. World experience shows that the activities of the business-ombudsman are quite broad and affect various aspects of business. The basic principles that underlie the functional

* **Babiy Roman**, Postgraduate Student of Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine

separation, independence and organizational diversity of business-ombudsmen are revealed.

Key words: *ombudsman, business-ombudsman, human rights, entrepreneurship, business, control, rule of law, democracy.*

Вступ. Права людини сьогодні є однією з ключових проблем конституційно-правової доктрини і практики, які розглядаються з широких і різноманітних позицій – в аспекті сутності демократичної та правової держави, її завдань і функцій, принципів конституційної модернізації, проведення соціально-економічної та культурної політики, боротьби з екологічними загрозами, злочинністю, тероризмом тощо.

В Україні в умовах реформування соціально-економічної, політичної і духовної сфер життя та активного формування інститутів громадянського суспільства актуальною залишається проблема удосконалення конституційно-правового механізму захисту прав людини.

В умовах викликів сьогодення, попри соціально-економічні труднощі та гуманітарні проблеми, спричинені російсько-українською війною, сутністю та метою процесів демократизації усіх сфер функціонування громадянського суспільства та соціально-правової держави має бути їх наповнення гуманістичним змістом, створення умов для усебічного забезпечення і захисту юридичними засобами прав людини, у тому числі й конституційного права на свободу підприємницької діяльності, що значною мірою зумовлює актуальність даного дослідження.

Огляд літератури. У вітчизняній науці різні аспекти статусу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та омбудсманів у зарубіжних країнах доволі плідно досліджувались у працях О. Д. Агеєва, С. В. Банаха, О. В. Батанова, Л. В. Голяк, К. О. Закоморної, О. В. Марцеляка, Н. С. Наулік та ін., концептуальний аналіз яких переконливо доводить, що сутність інституту омбудсмана та його видову характеристику в першу чергу визначає функціональний аспект його діяльності. Саме функції, як основні організаційно-забезпечені та нормативно-регламентовані напрями і види їх діяльності, є найбільш важливим елементом конституційно-правового статусу будь-якого органу чи посадової особи публічної влади. Це, безперечно, стосується й інституту омбудсмана, практична діяльність якого передбачає здійснення контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина, який фактично є своєрідною титульною функцією омбудсмана, посідаючи пріоритетне місце у системі його функцій.

Методологічною основою дослідження проблем функціонування бізнес-омбудсмана та організації його служби в Україні у контексті зарубіжного досвіду є системний, функціональний, порівняльний методи.

Постановка проблеми дослідження. Зарубіжний досвід свідчить, що економічні фактори дедалі більше впливають як на життя людини й її соціальне і природне довкілля, так і на процеси формування демократичної дер-

жавності в цілому, функціонування й організацію публічної влади. Сучасні суспільство і держава з метою свого оптимального та цивілізованого функціонування об'єктивно потребують наявності системи взаємопов'язаних ринків, що втягує у свій обіг не тільки звичайні товари і послуги, а й саму працю, продукти культурної та інтелектуальної діяльності тощо. Вплив «ефекту економіки» відчувається практично на всіх суспільних структурах та інститутах. Політичне життя суспільства і держави чимдалі більше концентрується навколо створення умов для динамічного економічного розвитку¹.

Попри те, що для України, як і для більшості країн з ринковою економікою, обсяг втручання держави в соціально-економічну сферу мінімізований і має переважно непрямий характер, у країні простежується надмірне втручання державних структур у функціональну діяльність підприємницького співтовариства. Особливо слід відмітити, що часом таке втручання має прояв у певних формах тиску з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що часто має у своїй основі корупційний базис. Тому з метою забезпечення повноцінної реалізації конституційного принципу свободи підприємницької діяльності у сучасному світі особливою популярності набуває інститут бізнес-омбудсмана як спеціалізованого уповноваженого із захисту прав підприємців. Відповідна служба існує та доволі успішно функціонує в Україні з 2014 р.

Діяльність бізнес-омбудсмана є доволі широкою і стосується різних аспектів підприємницької діяльності. Більше того, у період економічної нестабільності й перманентних змін законодавства у сфері підприємництва наявність такого інституту та його активна діяльність є особливо актуальною та значущою. Подекуди саме на його плечі лягає всебічна підтримка підприємницького сектору².

Мета і завдання дослідження. Метою нашої розвідки є дослідження концептуальних конституційно-правових проблем становлення і реалізації діяльності бізнес-омбудсманів в Україні у контексті зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Служби захисту конституційного права на підприємницьку діяльність мають різну назву і форму, відмінні правові засади створення та організації діяльності, специфічне місце в системі органів публічної влади, що найповніше відповідають особливостям відповідного суспільства, але схоже функціональне призначення, спрямоване на оптимізацію конституційно-правового механізму забезпечення і захисту прав і інтересів підприємців і передусім на надання підтримки найбільш численній і при цьому найменш захищеній категорії суб'єктів підприємницької діяльності – малому та середньому підприємству.

Зарубіжна практика застосування омбудсманівської концепції³ до інституціонального впливу на суспільні відносини за участю суб'єктів підприємницької діяльності з метою представлення їх інтересів і захисту прав від зловживань та іншої недобросовісної поведінки владних структур свідчить про декілька основних тенденцій створення та функціонування таких інсти-

тутів. Такими тенденціями є створення спеціалізованих омбудсманів, що сприяють захисту прав підприємців.

У Польщі відповідно до Закону «Про Уповноваженого в сфері малого та середнього бізнесу» від 6 березня 2018 р. з метою зміцнення поваги до свободи підприємницької діяльності та довіри підприємців до державної влади введена посада омбудсмана з питань малого та середнього підприємництва (Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców). Згідно зі ст. 3 цього Закону бізнес-омбудсман призначається на посаду прем'єр-міністром за поданням міністра економіки. Міністр також затверджує Статут організації діяльності офісу омбудсмана. Витрати, пов'язані з діяльністю омбудсмана, включені в закон про бюджет і покриваються з державного бюджету⁴. Омбудсман виконує свої завдання за допомогою Офісу омбудсмана з питань малого та середнього підприємництва.

Закон про Омбудсмана з питань малого та середнього підприємництва включений у пакет «Конституція бізнесу», метою якого є більш повне впровадження конституційного принципу свободи підприємництва та інші конституційні правила, що стосуються підприємців та їх економічної діяльності. Основою для досягнення цієї мети є Закон про підприємців, який замінив Закон про свободу економічної діяльності. Це, за словами міністра розвитку та фінансів Республіки Польща, регулюватиме не лише чіткий і прозорий спосіб здійснення та ведення підприємницької діяльності в Польщі, а й упровадження ряду стандартів гарантійного характеру для підприємців і правил запобігання надмірному втручанню з боку державних органів у конституційно гарантовану свободу економічної діяльності (та інших принципів підприємництва)⁵.

Речник є гарантом імплементації принципів Конституції в діяльність бізнесу; працює з метою захисту прав підприємців; здійснює заходи системного характеру, що стосуються всіх підприємців, такі як запит юридичних пояснень особливо складних положень або усунення розбіжностей у нормативних актах, що регулюють підприємницьку діяльність. Його компетенція включає втручання в окремі справи, наприклад, шляхом приєднання до адміністративного провадження, включаючи податкове провадження, або подання скарги до адміністративного суду⁶.

Аналогічні посади бізнес-омбудсмана створені в Казахстані та Узбекистані. Так, у Казахстані у грудні 2014 р. Закон «Про Національну палату підприємців Республіки Казахстан» був доповнений нормами про правовий статус, функції, порядок призначення й обов'язки Уповноваженого із захисту прав підприємців (бізнес-омбудсмана), а також про організацію його діяльності. Після введення в дію Підприємницького кодексу Республіки Казахстан з 1 січня 2016 р., глава 28 якого детально розкриває правовий статус бізнес-омбудсмана, норми щодо правового статусу бізнес-омбудсмана з Закону «Про Національну палату підприємців Республіки Казахстан» було вилучено. Відповідно до Підприємницького кодексу Уповноважений із захи-

сту прав підприємців Казахстану призначається на посаду розпорядженням глави держави. Його високий статус і широкі повноваження дають змогу набагато ефективніше боротися з системними проблемами казахстанського бізнесу, свавіллям чиновників і недосконалістю законодавства⁷.

Уповноважений при Президентові Республіки Узбекистан щодо захисту прав і законних інтересів суб'єктів підприємництва (бізнес-омбудсман), інститут якого заснований Указом Президента Республіки Узбекистан 5 травня 2017 р., є самостійний і незалежний від держорганів і посадових осіб, у своїй діяльності підзвітний особисто главі держави, якому на системній основі подає інформацію про стан дотримання законодавства про захист прав і законних інтересів суб'єктів підприємництва держорганами, у тому числі правоохоронними, контролюючими тощо. Бізнес-омбудсман і його заступник призначаються і звільняються з посади главою держави⁸. Це положення слугує важливою основою для того, щоб Уповноважений здійснював свою діяльність, підкоряючись тільки Конституції Республіки Узбекистан і законам, давав об'єктивну оцінку фактам порушення прав і законних інтересів суб'єктів підприємництва виходячи з принципів справедливості, верховенства закону і пріоритету прав суб'єктів підприємництва, уживав жорстких заходів щодо своєчасного усунення порушень законодавства, забезпечував принцип невідворотності покарання щодо всіх посадових осіб, які допустили порушення закону⁹.

У серпні 2017 р. прийнято Закон Республіки Узбекистан «Про Уповноваженого при Президентові Республіки Узбекистан щодо захисту прав і законних інтересів суб'єктів підприємництва», яким розширені положення Указу Президента, визначені основні елементи організаційно-правового статусу бізнес-омбудсмана¹⁰.

В Австралії з 2016 р. функціонує Омбудсман з питань малого бізнесу і сімейного підприємництва (ASBFEO), посада якого була створена відповідно до Закону про омбудсмана з малого бізнесу і сімейних підприємств¹¹. Омбудсман призначається на посаду генерал-губернатором Співдружності за поданням міністра у справах малого бізнесу, якому бізнес-омбудсман підпорядковується. Як зазначає перший бізнес-омбудсман Австралії Кейт Карнелл (Kate Carnell), ASBFEO є незалежним захисником інтересів власників малого бізнесу, який наділений законодавчими повноваженнями, необхідними для ефективного впливу на законодавців країни для забезпечення прийняття сприятливих для зміцнення малого бізнесу законів і постанов, та надання допомоги малим і сімейним підприємствам у випадках виникнення ділових суперечок з іншими підприємцями чи урядовими установами Співдружності¹². Отже, основними функціями бізнес-омбудсмана є такі: виступати на підтримку малого бізнесу та сімейного підприємництва відповідно до закону, політики та практики (адвокаційна функція); надавати допомогу щодо відповідних дій (функція допомоги); виконувати будь-які інші функції, покладені на омбудсмана законом чи законодавчими інструментами.

Інститут бізнес-омбудсмана Грузії, який замінив існуючий до 2015 р. інститут податкового омбудсмана, був створений з метою сприяння захисту прав і законних інтересів, пов'язаних зі здійсненням особами підприємницької діяльності на території Грузії, відповідно до Закону «Про бізнес-омбудсмана Грузії» від 28 травня 2015 р., який визначає повноваження, основні принципи та форми діяльності бізнес-омбудсмана¹³. Бізнес-омбудсмана призначає на посаду прем'єр-міністр Грузії за погодженням з головою парламенту Грузії. Діяльність омбудсмана фінансується з державного бюджету Грузії. Стаття 3 Закону визначає основні принципи діяльності бізнес-омбудсмана: 1) при здійсненні власних повноважень є незалежний, будь-який вплив на нього і втручання в його діяльність забороняються; 2) у своїй діяльності керується принципами справедливості, об'єктивності, неупередженості та законності; 3) при розгляді заяви нейтральний і не представляє заявника або адміністративний орган, правомірність рішення / дії якого заявник ставить під сумнів; 4) шляхом дотримання справедливого балансу інтересів сторін намагається досягти консенсусу. Бізнес-Омбудсман шляхом реагування на індивідуальні та спільні заяви та виявлення недоліків у законодавстві Грузії та практики його застосування здійснює нагляд за захистом прав і законних інтересів, пов'язаних зі здійсненням підприємницької діяльності осіб на території Грузії та сприяє відновленню порушених прав і законних інтересів підприємств.

Щодо вітчизняного досвіду, то в Україні відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. № 691 «Про утворення Ради бізнес-омбудсмена»¹⁴, утворено Раду бізнес-омбудсмана як «постійно діючий консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України», діяльність якої фінансується через мультидонорський рахунок Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), та схвалене відповідне Положення про Раду бізнес-омбудсмана. Попри очевидні переваги, що випливають із багаторічного функціонування Ради бізнес-омбудсмана, спеціальне законодавче регулювання діяльності цієї інституції досі відсутнє. Тому, незважаючи на назву та схожість такої установи з інститутом омбудсмана, вона не може бути віднесена до останнього, оскільки не відповідає стандартам і рекомендаціям щодо легітимності функціонування інституту омбудсмана, розроблених ООН (у Паризьких принципах) та Венеціанською комісією Ради Європи (Європейська комісія за демократію через право), які вимагають, щоб національні правозахисні установи мали конституційну або законодавчу основу або і ту, і іншу, а акти виконавчої влади не є такими.

У контексті проблем утворення, організації та функціонування служби бізнес-омбудсмана в Україні значний інтерес становлять питання щодо поширених у світі форм нормативно-правового регулювання бізнес-омбудсманів та аналогічних їм інституцій, порядку їх утворення, суб'єктів призначення, форм діяльності бізнес-омбудсманів, форм їх реагування, гарантій діяльності тощо, що потребує системного та цілісного наукового аналізу та

концептуального осмислення правового статусу та становлення подібних інститутів в інших країнах з метою використання їх досвіду для обрання оптимальної для України моделі бізнес-омбудсман з урахуванням особливостей нашої національної правової системи, культурних і правових традицій, усталених норм моралі та інших суспільних цінностей.

У зв'язку із новизною інституту бізнес-омбудсман комплексних порівняльно-правових досліджень, присвячених аналізу його правової природи, конституційно-правового статусу та місця в правозахисній системі, немає. Зазначені обставини зумовлюють актуальність наукових пошуків у цій сфері.

Серед найважливіших питань, які свідчать про перспективність дослідження проблем організації та функціонування служб захисту прав людини у сфері здійснення підприємницької діяльності (бізнес-омбудсманів) є, зокрема, такі: розкриття змісту понять «бізнес-омбудсман», «служба бізнес-омбудсман», «служба захисту конституційного права на підприємницьку діяльність» та ін.; дослідження соціально-історичних і політико-правових передумов створення інституту бізнес-омбудсман; аналіз міжнародно-правових засад і принципів створення та функціонування інститутів омбудсман, що сприяють захисту прав підприємців; класифікація світових моделей омбудсманів, що сприяють захисту прав підприємців; вивчення досвіду формування та функціонування бізнес-омбудсманів в окремих зарубіжних країнах; з'ясування характерних особливостей конституційно-правового статусу бізнес-омбудсманів в окремих країнах світу; пошук оптимальної моделі інституту бізнес-омбудсман в Україні тощо.

Висновки. Наведений зарубіжний досвід свідчить, що фундаментальні конституційні цінності, серед яких – насамперед економічна свобода, право людини на підприємницьку діяльність, вільне підприємництво, ринкова економіка та відповідальна перед громадянським суспільством влада – є функціональною основою діяльності бізнес-омбудсман, доцільність заснування та практика функціонування якого, по суті, й зумовлена вирішенням цих взаємопов'язаних завдань.

1. Правове регулювання та економічні свободи і права: монографія / за ред. проф. Михайла Савчина. Ужгород: Видавництво «РІК-У», 2020. С. 142. 2. Батанов О. В. Бізнес-омбудсман у механізмі захисту економічних прав людини: деякі проблеми теорії та практики. *Правові засади організації та здійснення публічної влади*: збірник тез IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 2–6 березня 2021 р.). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2021. С. 32. 3. Batanov O., Verlos N., Lotiuk O., Sinkevych O. Ombudsman Institute: Basic Models and Problems of Reception in Constitutional Law. *Amazonia Investiga*. Volume 9. Issue 29. May 2020. P. 273–281. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1393/1245>. 4. Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. o Rzeczniku Małych i Średnich Przedsiębiorców. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/rzecznik-malych-i-srednich-przedsiębiorcow-18701390>. 5. Projekt ustawy «O Rzeczniku Małych i Średnich Przedsiębiorców». Prezes Rady Ministrów. file:///C:/Users/User/Downloads/2052.pdf;

6. Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców. <https://www.gov.pl/web/rozwoj-praca-technologie/rzecznik-malych-i-srednich-przedsiębiorcow>. 7. Сайт Уполномоченного по защите прав предпринимателей Казахстана. URL: https://ombudsmanbiz.kz/rus/biznes_ombudsmen/istoriya_instituta/. 8. Бизнес-омбудсмен: реальная защита интересов бизнеса. URL: <https://chamber.uz/ru/news/1359>. 9. Комментарий к Указу Президента Республики Узбекистан «Об учреждении института Уполномоченного при Президенте Республики Узбекистан по защите прав и законных интересов субъектов предпринимательства». URL: <https://lex.uz/docs/3193115>. 10. Об Уполномоченном при Президенте Республики Узбекистан по защите прав и законных интересов субъектов предпринимательства: Закон Республики Узбекистан от 29 августа 2017 г. № ЗРУ-440. URL: <https://lex.uz/docs/3321355>. 11. Australian Small Business and Family Enterprise Ombudsman Act 2015. URL: <https://www.asbfeo.gov.au/about/our-legislation>. 12. Australian Small Business and Family Enterprise Ombudsman. URL: <https://www.asbfeo.gov.au/about/the-ombudsman>. 13. О Бизнес-омбудсмане Грузии: Закон Грузии от 28.05.2015. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2860205/0/ru/pdf>. 14. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. № 691 «Про утворення Ради бізнес-омбудсмена». Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ushow/691-2014-%D0%BF#Text>

References

1. Savchyn, M., red. (2020) *Pravove rehuliuвання ta ekonomichni svobody i prava: monohrafiia*. Uzhhorod: Vydavnytstvo «RIK-U» [ukr.]. 2. Batanov O. V. (2021) *Biznes-ombudsman u mekhanizmi zakhystu ekonomichnykh prav liudyny: deiaiki problemy teorii ta praktyky. Pravovi zasady orhanizatsii ta zdiisnennia publichnoi vlady: zbirnyk tez IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Khmelnytskyi, 2–6 bereznia 2021 roku)*. Khmelnytskyi: Khmelnytskyi universytet upravlinnia ta prava imeni Leonida Yuzkova [ukr.]. 3. Batanov O. & Verlos N. & Lotiuk O. & Sinkevych O. (2020) *Ombudsman Institute: Basic Models and Problems of Reception in Constitutional Law*. Amazonia Investiga. Volume 9. Issue 29. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1393/1245>. 4. Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. o Rzeczniku Małych i Średnich Przedsiębiorców. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/rzecznik-malych-i-srednich-przedsiębiorcow-18701390> [pol.]. 5. Projekt ustawy «O Rzeczniku Małych i Średnich Przedsiębiorców». Prezes Rady Ministrów. file:///C:/Users/User/Downloads/2052.pdf [pol.]. 6. Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców. <https://www.gov.pl/web/rozwoj-praca-technologie/rzecznik-malych-i-srednich-przedsiębiorcow> [pol.]. 7. Сайт Уполномоченного по защите прав предпринимателей Казахстана. URL: https://ombudsmanbiz.kz/rus/biznes_ombudsmen/istoriya_instituta/ [rus.]. 8. Бизнес-омбудсмен: реальная защита интересов бизнеса. URL: <https://chamber.uz/ru/news/1359> [rus.]. 9. Комментарий к Указу Президента Республики Узбекистан «Об учреждении института Уполномоченного при Президенте Республики Узбекистан по защите прав и законных интересов субъектов предпринимательства». URL: <https://lex.uz/docs/3193115> [rus.]. 10. Об Уполномоченном при Президенте Республики Узбекистан по защите прав и законных интересов субъектов предпринимательства: Закон Республики Узбекистан от 29 августа 2017 г. № ЗРУ-440 URL: <https://lex.uz/docs/3321355> [rus.]. 11. Australian Small Business and Family Enterprise Ombudsman Act 2015. URL: <https://www.asbfeo.gov.au/about/our-legislation>. 12. Australian Small Business and Family Enterprise Ombudsman. URL: <https://www.asbfeo.gov.au/about/the-ombudsman>. 13. О Бизнес-омбудсмане Грузии: Закон Грузии от 28.05.2015. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2860205/0/>

ru/pdf [rus.]. 14. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26 lystopada 2014 r. № 691 «Pro utvorennia Rady biznes-ombudsmana». Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ushow/691-2014-%D0%BF#Text> [ukr.].

Babiy Roman. Constitutional and legal problems of the functioning of the business ombudsman service: domestic and foreign experience

The article examines the current constitutional and legal problems of the formation and implementation of business ombudsmen's activities in Ukraine in the context of foreign experience. The role and importance of business-ombudsmen in the mechanism of protection of the right to engage in entrepreneurial activity are shown. World experience shows that the activities of the business-ombudsman are quite broad and affect various aspects of business. The basic principles that underlie the functional separation, independence and organizational diversity of business-ombudsmen are revealed.

The main models of business ombudsman services are analyzed. The main characteristics of the institute of business-ombudsman in different countries of the world show that it is: 1) the direction of specialization of the classical model of ombudsman; 2) a legal institution, which is formed, as a rule, under the government (government ombudsman) or parliament (parliamentary ombudsman), less often under the head of state; 3) authentic structure, the specifics of which are related to a certain group of entities – entrepreneurs and the protection of their subjective rights; 4) an institution that combines a set of norms of homogeneous content aimed at regulating the status and activities that are in a relationship of coordination of the business ombudsman and (if any) regional or municipal business-ombudsmen; 5) an institution, the legal basis for the organization and operation of which may be an act of the government (Australia, France) and a separate special law (Russian Federation), or individual articles or chapters in other (usually profile in terms of business regulation) activities) legislation (Georgia).

It is concluded that the fundamental constitutional values, including, first of all, the human right to entrepreneurship, free enterprise, market economy and responsible government to civil society – are the functional and teleological dominant of the business-ombudsman, the feasibility and practice of which, and is due to the solution of these interrelated problems.

Key words: *ombudsman, business-ombudsman, human rights, entrepreneurship, business, control, rule of law, democracy.*